

УДК 336.5:355/359](1-622НАТО)(045)

Соколов-Рудаков Д. Ю.

аспірант,

кафедра журналістики та міжнародних відносин

Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»,
вул. Чигоріна, 20, м. Київ, 01042, Україна

E-mail: daniil.sokolovrudakov@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0003-9578-7773>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.38.24>

КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА ЗА НЕКОЛЕКТИВНІ ГРОШІ. САМОВБИВЧЕ НЕБАЖАННЯ ЄВРОПИ ПЛАТИТИ ЗА СВОЮ БЕЗПЕКУ

У статті досліджено та порівняно внески держав – членів НАТО у колективну безпеку організації, зокрема у відношенні військових витрат за різні періоди часу. Досліджено співвідношення військових витрат США та інших країн – членів НАТО шляхом аналізу офіційної документації НАТО щодо військових видатків держав – членів НАТО за різні періоди існування Альянсу та порівняння отриманих результатів. Проаналізовано відкриті масиви даних стосовно ВВП країн НАТО, частки співвідношення показників ВВП країн Альянсу та співмірності внеску в безпеку шляхом військових витрат, порівняно співвідношення ВВП окремих держав – членів НАТО відносно загального ВВП усіх держав НАТО та доведено диспропорційність внеску США в колективну безпеку всього Альянсу. Проаналізовано публікації think tanks та ЗМІ, таких як Council of Foreign Relations, Atlantic Council, CNN, Politico. Доведено критичну безпекову залежність європейських членів НАТО від військової присутності та економічної потужності США. За допомогою аналітичних засобів побудовано графіки що наочно ілюструють співвідношення військових видатків держав НАТО в абсолютному значенні, відносно ВВП. Отримані результати дослідження дають можливість стверджувати про ігнорування державами Європи своїх обов'язків із забезпечення та підтримки колективної безпеки держав НАТО, зокрема у питанні фінансування власних військових спроможностей. Наведено приклади держав Європи, що не ігнорували свої зобов'язання щодо НАТО у питанні військових видатків, зокрема країни Балтії, Польща. Зроблено висновок щодо хибності подібної політики та необхідності нарощування рівня військових витрат європейськими членами Альянсу перед загрозою військової агресії щодо Євроатлантичного простору з боку рф.

Ключові слова: НАТО, ВВП, військові видатки, США, співвідношення.

Постановка проблеми. Активізація діяльності НАТО щодо посилення безпекових заходів, збільшення військових бюджетів країн Альянсу з метою посилення безпеки підіймає питання співмірності внеску в безпеку Євроатлантичного регіону з боку США та європейських країн – членів НАТО. Проблема ігнорування європейськими країнами необхідності фінансувати власну безпеку існувала протягом усього часу існування Альянсу, проте постає з новою силою у зв'язку з погіршенням безпекової ситуації у Євроатлантичному просторі, що зумовлене повномасштабною військовою агресією рф проти України. Безпека Євроатлантичного простору прямо залежить від політичної готовності країн – членів Альянсу фінансувати забезпечення власної безпеки та наявності економічних спроможностей, проте далеко не всі країни Альянсу дотримувалися поді-

бних принципів до останнього часу, наражаючи себе та своїх союзників на ризик військового конфлікту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проведене дослідження передусім базувалося на роботі з офіційною документацією НАТО, статистикою витрат, статистичними даними щодо ВВП держав НАТО та дослідженнях та публікаціях think tanks та ЗМІ. Під час дослідження проведено аналіз документації НАТО стосовно військових видатків членів Альянсу у періоди 1949–1962 рр. (Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1963), 1963, с. 2), 1970–1979 рр. (Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1980), 1980, с. 3) та 2014–2024 рр. (Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024), 2024). Інформацію стосовно військових видатків співставлено відносно інформації щодо ВВП країн – членів Альянсу (GDP (current US\$), б. д.), досліджено відсоткову відповідність рівня ВВП країн до внеску в безпеку Альянсу. Побудовано наочні графічні матеріали для ілюстрації співвідношення витрат до ВВП. Проаналізовано публікації таких видавництв, як Atlantic Council (Zeneli & Dickinson, 2024), CNN (Sullivan, 2024), Council on Foreign Relations (Fix & Kapp, 2024), (Masters & Merrow, 2023), Politico (McCaskill, 2016). Досліджено статистику кількості ядерної зброї за часові періоди (Norris & Kristensen, 2010).

Теоретико-методологічна основа дослідження. Під час роботи використано такі теоретичні методи дослідження, як індукція, дедукція, аналіз та синтез. За допомогою системного підходу досліджено військові витрати НАТО та вплив на оборонну спроможність Альянсу з боку США у відношенні до союзників. Аналіз дав можливість за допомогою роботи з даними отримати висновок щодо ігнорування європейськими державами Альянсу власних безпекових зобов'язань. Зроблено прогностичний висновок щодо небезпеки подібного підходу через загрозу військової агресії РФ на Євроатлантичному просторі та необхідності збільшення колективного внеску в безпеку НАТО з боку європейських держав.

Метою дослідження є доведення твердження щодо ігнорування країнами Європи безпекових зобов'язань у рамках НАТО шляхом співставлення статистичних даних протягом часу, огляд можливих причин що зумовили подібне ставлення до власної безпеки, та висновки стосовно небезпеки такої політики для всього Євроатлантичного регіону.

Виклад основного матеріалу. Протягом усього часу існування НАТО найпотужнішою країною в економічному та військовому сенсі були саме США. Згідно з першою стратегічною концепцією НАТО, саме на США було покладено обов'язки із забезпечення ключової компоненти стримування радянської загрози, а саме забезпечення ядерної потужності Альянсу. Проте нерівномірність внеску європейських країн та Канади до загальної справи забезпечення безпеки Євроатлантичного простору виникла тоді ж, коли і виник Альянс. Ще в 1953 р. президент США Ейзенхауер казав своїм європейським союзникам, що «американська криниця може пересохнути» (Zeneli & Dickinson, 2024). Систематичне саботування, передусім, європейськими країнами своїх зобов'язань стосовно забезпечення євроатлантичної безпеки стало чинником розбрату між союзниками по обидва боки Атлантики та серйозною загрозою безпеці Європи та світу. Сьогодні у зв'язку з нападом РФ на Україну більшість європейських членів Альянсу нарешті зрозуміла необхідність платити за свою безпеку. Головне, щоб це було не запізно.

Відповідно до офіційного визначення НАТО, **військові витрати** визначаються як **грошові внески, зроблені державними урядами** (за винятком регіональних, місцевих та муніципальних урядів) із **метою забезпечення збройних сил – власних, союзних держав по НАТО або безпосередньо збройних сил НАТО** (Defence expenditures and NATO's 2% guideline, 2024). Для доведення тези про превалювання США у військових витратах Альянсу проаналізовано офіційну статистику НАТО, а також відкриті дані щодо ВВП країн світу за 1960–2023 рр. (GDP (current US\$), б. д.). На рис. 1 наведено діаграму, що ілюструє співвідношення військових витрат США у відношенні до інших країн Альянсу за період 1949–1962 рр. (Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1963), 1963, с. 2). Якщо розділити суму військових витрат країн США на суму військових витрат інших союзників за кожен рік, медіанне значення коефіцієнта співвідношення становитиме **2,911565784**, тоді як медіанне значення відсотку витрат США відносно загальних витрат НАТО – **74,43%**. Так, у 1960 р. відсоток витрат США відносно всіх витрат Альянсу становив **74,13%**, тоді як частка ВВП США відносно ВВП усіх країн – членів НАТО – **60%** (рис. 2).

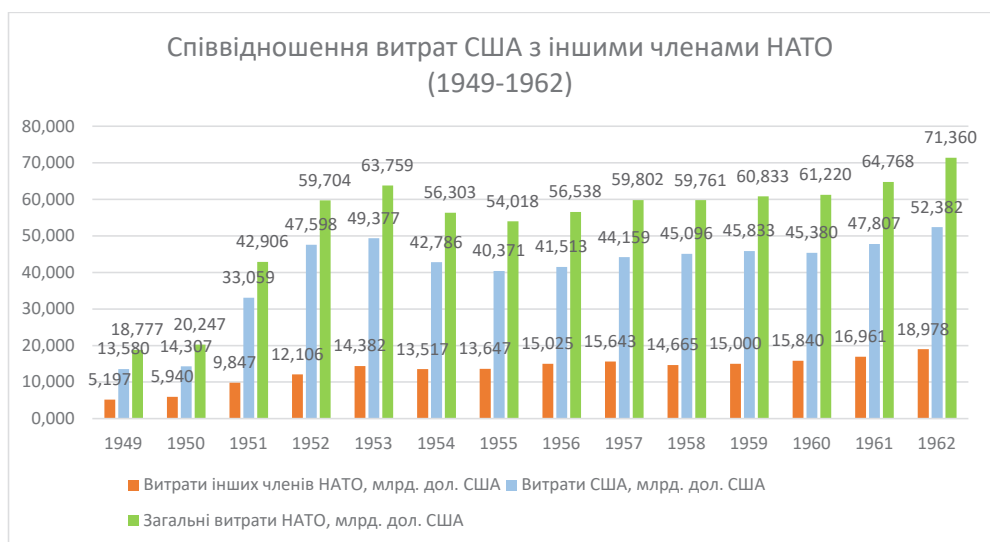

Рис. 1. Співвідношення військових витрат США та інших членів НАТО в період 1949–1962 рр., млрд дол. (згідно з даними Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1963), 1963, с. 2)

Рис. 2. Співвідношення ВВП країн – членів НАТО на 1960 р. (млрд дол. за сучасним курсом) згідно з даними (GDP (current US\$), б. д.)

Далі розглянуто період 1970–1979 рр. існування Альянсу. На рис. 3 наведено співвідношення військових витрат США та інших союзників по НАТО. Медіанне значення коефіцієнта співвідношення витрат США до інших становить **1,656133614**. Порівняно з майже коефіцієнтом 3 у період 1949–1962 рр. значно збільшується внесок країн Європи, медіанний відсоток США від загальних витрат – **62,30%**. Варто зазначити, що зміна частки внеску країн, окрім США

починається з 1972 р.: на даному проміжку саме з 1972 р. відсоток внесків США падає нижче 70% та досягає 56% у 1979 р.

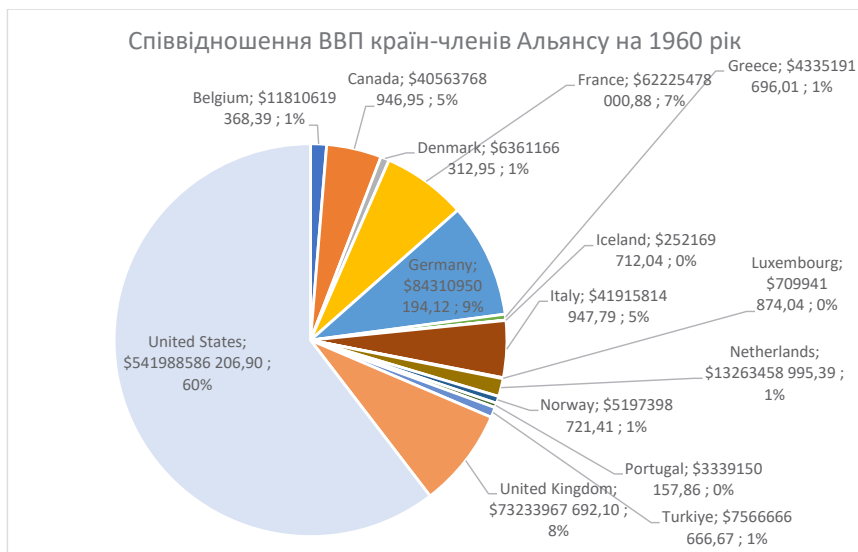

Рис. 3. Співвідношення військових витрат США та інших членів НАТО в період 1970–1979 рр. згідно з даними (Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1980), 1980)

На рис. 4 зображено динаміку зміни відсоткового внеску США до військових витрат НАТО та частку ВВП США у загальному ВВП країн – членів НАТО станом на 1970–1979 рр. (Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1980), 1980). Спад відсоткової частки військових витрат США відбувався разом зі зменшенням частки ВВП США відносно загального ВВП країн Альянсу. Внесок США залишався найбільшим, їхній військовий арсенал – найпотужнішим. У пікові моменти 1970-х років кількість ядерних озброєнь США, розміщених у Європі, сягала понад 7 тис одиниць (Masters & Merrow, 2023). Станом на 1970 р. ядерні арсенали США становили 26 008 боеголовок, СРСР – 11 643 боеголовки, тоді як запаси Великобританії – 394, Франції – 36. Сукупна кількість ядерних запасів Європи становить 430 ядерних зарядів (Norris & Kristensen, 2010). Тоді, коли Європа будувала соціальну державну модель, її безпека цілком і повністю базувалася на арсеналах США, оскільки ядерні запаси СРСР становили 11 643 ядерні боеголовки і країни Європи самі не могли створити умови ядерного стримування через тотальний дисбаланс на користь СРСР у кількості ядерної зброї.

Після 2014 р. країни Європи переконалися в можливості повернення війни на території Євроатлантичного простору. Анексія Криму та подальша військова агресія РФ змусили країни НАТО почати нарощування військових витрат. За результатами Уельського саміту НАТО 2014 р. країни Альянсу погодилися нарощувати обсяг військових витрат до 2% ВВП країнами, які це не зробили (Defence expenditures and NATO's 2% guideline, 2024). Усупереч розповсюдженій думці декларація наміру країнами Альянсу нарощувати військові витрати не мала

обов'язкового характеру та була рекомендацією для виконання. Велика кількість країн ігнорувала цю рекомендацію. Так, на рис. 5 показано, що в 2014 р. лише три країни Альянсу витрачали більше 2% на військові витрати: Греція, Сполучене Королівство та США; наступного року до них доєдналися Естонія та Польща. Порахувавши медіани витрат за період 2014–2024 рр., медіанне значення витрат лише шести країн становило 2 або більше відсотків ВВП (рис. 6). Медіана витрат Литви наближається до 2% і становить 1,97%.

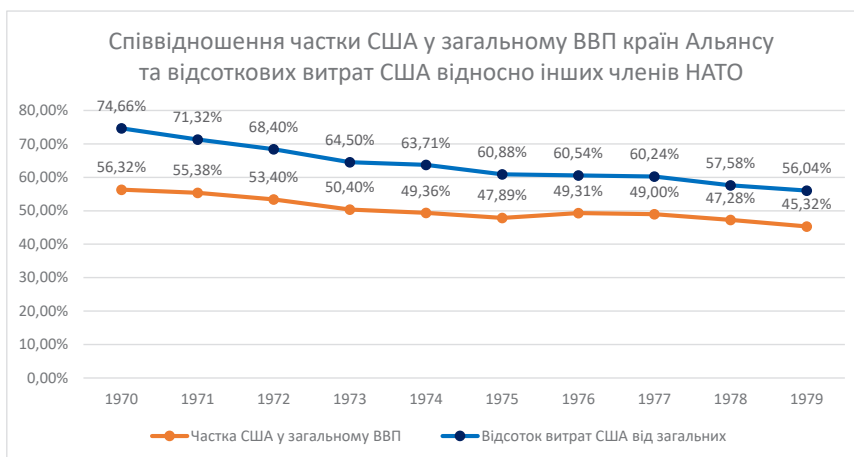

Рис. 4. Співвідношення частки США у загальному ВВП країн Альянсу та відсоткових витрат США відносно інших членів НАТО (згідно з даними (Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1980), 1980) та (GDP (current US\$), б. д.))

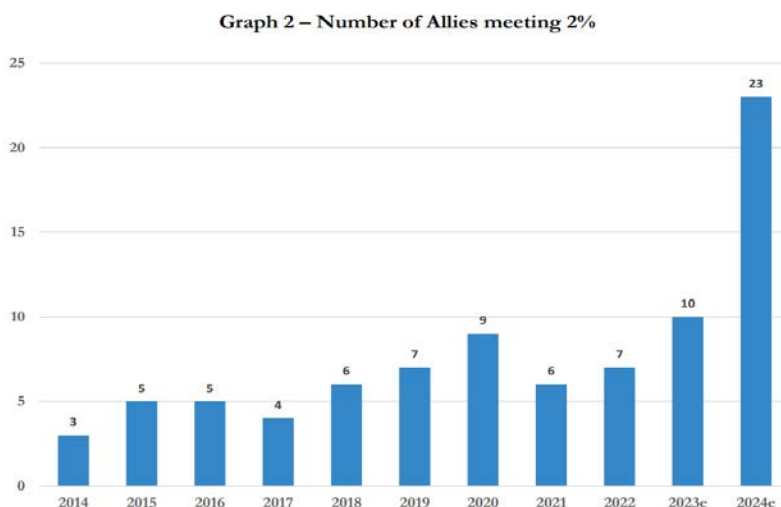

Рис. 5. Кількість країн – членів Альянсу, які витрачали 2% ВВП на військові витрати з 2014 по 2024 р. (Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024), 2024, с. 2)

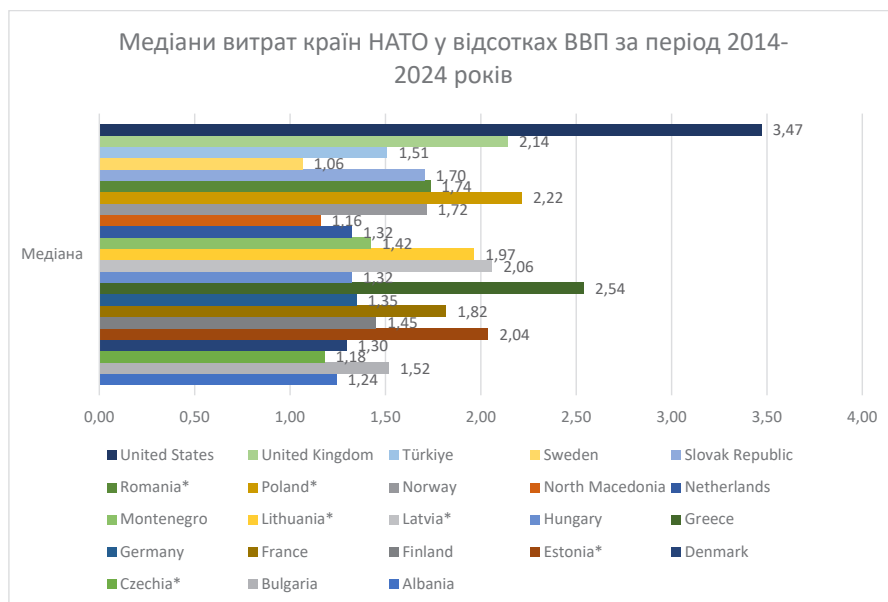

Рис. 6. Медіани витрат країн НАТО у відсотках ВВП за період 2014–2024 рр. (Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024), 2024)

У 2016 рр. президент США Обама заявив про те, що якщо Греція в період економічної кризи та нестабільності змогла наростити витрати до 2%, то всі інші члени Альянсу також мають це зробити (McCaskill, 2016). Таким чином, президент США намагався спонукати країни Європи почати платити за свою безпеку, проте його зусилля не досягли великого результату.

Згідно з прогнозом НАТО, очікується, що 2024 р. 23 країни Альянсу збільшать витрати до 2% ВВП. Проте така тенденція зумовлена, передусім, вторгненням рф до України і наочним розумінням європейських членів Альянсу, що небезпека може загрожувати безпосередньо їм тут і зараз. Військові витрати Німеччини, яка є найбільшою економікою Європи, жодного разу не становили більше 2% протягом 2014–2024 рр. та мають медіанне значення 1,35. Військові витрати Франції медіанно дорівнюють 1,82% і навіть сягали 2% 2020 р., проте все ще в інші роки не сягали 2% ВВП. На рис. 7 наведено інформацію стосовно країн, які досягли порогу 2% витрат 2024 р.

Небажання Європи нарощувати військові витрати можна пояснити економічними чинниками. Так, більшість країн Європи – членів НАТО є соціальними державами з великими внутрішніми видатками, які політики не хочуть скеровувати на військові потреби. Також варто відзначити, що за останні 30 років країни Європи побудували міцні торговельні зв'язки з росією. Німецька промисловість отримувала великі конкурентні переваги через наявність дешевих енергоресурсів. Політика Шредера та Меркель (Martyniuk, 2023), спрямована на отримання енергетичних ресурсів від рф за вигідними цінами, надала росії важіль впливу не лише на Німеччину, а й на всю Європу, створивши залежність від дешевих енергоресурсів рф. Імовірно, через наявність тісних взаємовигідних економічних відносин очільники Європи вважали військову агресію з боку рф недоцільною та неймовір-

ною. У супереч їм країни Східної Європи, зокрема країни Балтії та Польща, чудово розуміли загрозу з боку РФ як ідейного спадкоємця СРСР та готувалися до військового спротиву (Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024), 2024, с. 4).

Graph 4 : Defence expenditure as a share of GDP (%)

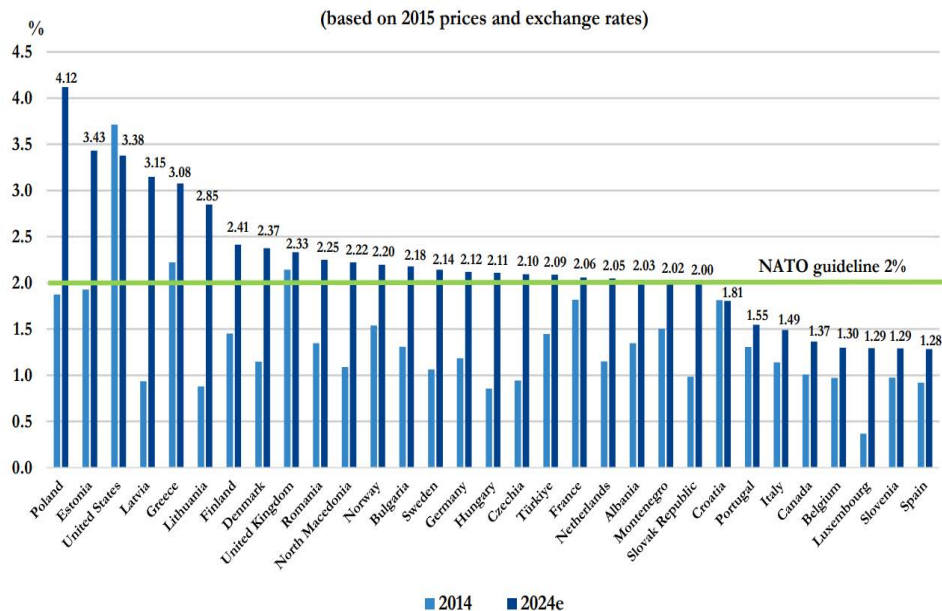

Рис. 7. Військові витрати членів Альянсу у відсотках ВВП станом на 2014 р. та очікуваний прогноз на 2024 р. (Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024), 2024, с. 4)

Висновки. Протягом усього часу існування НАТО принцип колективної безпеки виконувався переважно за кошти лише одного члена Альянсу – США. Європа переклала відповідальність за свою оборону на плечі свого атлантичного союзника, покладаючись на ядерні арсенали США, військові і технологічні спроможності та грошові ресурси. Тенденція до саботажу зобов'язань із колективної безпеки зберігалася протягом років холодної війни та ще більше поглибилася в часі умовного миру після розвалу СРСР. Витрачаючи гроші, що мали б забезпечувати військову спроможність Альянсу, на соціальні програми та покращення економічного стану всередині держав Європи, західноєвропейські країни – члени НАТО втратили розуміння реальності повернення загроз, для відвернення яких було створено Північноатлантичну організацію. Потрапивши у залежність від дешевих енергоресурсів росії, європейські члени НАТО впритул наблизилися до того, щоб стати легкою здобиччю для РФ як для головного чинника небезпеки європейських держав. Наблизившись до ситуації колективного самогубства, країни Європи мають кардинально, швидко та негайно підвищувати власні військові витрати для посилення Альянсу, оскільки збереження статус-кво станом на 2014–2022 рр. призведе лише до закінчення існування колись найуспішнішого та найпотужнішого військового Альянсу в історії, який зміг посприяти встановленню миру в Європі на майже 70 років.

References [Список використаної літератури]

- Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024) [Press-release]. (2024, 17 June) [in English]. [Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024). 2024. 17 p. URL: https://www.nato.int/nato_static_f2014/assets/pdf/2024/6/pdf/240617-def-exp-2024-en.pdf (дата звернення 29.07.2024)].
- Defence expenditures and NATO's 2% guideline. (2024, 18 June). *nato.int*. [in English]. [Defence expenditures and NATO's 2% guideline. *nato.int*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm (дата звернення 29.07.2024)].
- Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1963) (Press Release M2(63) 2) [Press-release]. (1963, 17 December) [in English]. [Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1963). 1963. 2 p. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_65827.htm (дата звернення 29.07.2024)].
- Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1980). 1980. 7 p. [in English] [Defence Expenditures of NATO Countries (1949–1980) (Press Release M-DPC-2(80) 26) [Press-release]. (1980, 9 December). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_65894.htm (дата звернення 29.07.2024)].
- Fix, L., & Kapp, C. (2024). As NATO Countries Reach Spending Milestone, Is 2 Percent Enough? *Council on Foreign Relations* [in English]. [Fix, L., & Kapp, C. (2024, 28 June). As NATO Countries Reach Spending Milestone, Is 2 Percent Enough? *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/nato-countries-reach-spending-milestone-2-percent-enough> (дата звернення 29.07.2024)].
- Funding NATO. *nato.int*. [in English]. [Funding NATO. (2024, 26 July). *nato.int*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm (дата звернення 29.07.2024)].
- GDP (current US\$). World Bank Open Data. [in English]. [GDP (current US\$). URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=1971&locations=US-GB-CA-BE-DK-FR-IS-IT-LU-NL-NOPR&name_desc=true&start=1968&view=chart (дата звернення 29.07.2024)].
- Martyniuk, Y. (2023). Not only Merkel and Schroeder: Germany's Russia problem runs deep despite war in Ukraine – Euromaidan Press. *Euromaidan Press* [in English]. [Martyniuk Y. (2023, 12 January). Not only Merkel and Schroeder: Germany's Russia problem runs deep despite war in Ukraine – Euromaidan Press. *Euromaidan Press*. URL: <https://euromaidanpress.com/2023/12/01/not-only-merkel-and-schroeder-germanys-russia-problem-runs-deep-despite-war-in-ukraine/> (дата звернення 29.07.2024)].
- Masters, J., & Mellow, W. (2023). Nuclear Weapons in Europe: Mapping U.S. and Russian Deployments. *Council on Foreign Relations* [in English]. [Masters J., Mellow W. (2023, 30 March). Nuclear Weapons in Europe: Mapping U.S. and Russian Deployments. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/nuclear-weapons-europe-mapping-us-and-russian-deployments> (дата звернення 29.07.2024)].
- McCaskill, N. D. (2016). Obama urges NATO members to pull their weight. *Politico.com* [in English]. [McCaskill N. D. (2016, 15 November). Obama urges NATO members to pull their weight. *Politico.com*. <https://www.politico.com/story/2016/11/obama-nato-pay-fair-share-231405> (дата звернення 29.07.2024)].
- Norris, R. S., & Kristensen, H. M. (2010). Global nuclear weapons inventories, 1945–2010. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 66(4), 77–83 [in English]. [Norris R. S., Kristensen H. M. (2010). Global nuclear weapons inventories, 1945–2010. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 2010. 66(4), 77–83. <https://doi.org/10.2968/066004008>].
- Sullivan, K. (2024). Trump says he would encourage Russia to 'do whatever the hell they want' to any NATO country that doesn't pay enough. *CNN* [in English] [Sullivan K. (2024, 11 February). Trump says he would encourage Russia to 'do whatever the hell they want' to any NATO country that doesn't pay enough | CNN Politics. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2024/02/10/politics/trump-russia-nato/index.html> (дата звернення 29.07.2024)].
- Zeneli, V., & Dickinson, P. (2024). Rethinking the NATO burden-sharing debate. *Atlantic Council* [in English]. [Zeneli, V., & Dickinson, P. (2024, 20 June). Rethinking the NATO burden-sharing debate. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/rethinking-the-nato-burden-sharing-debate/> (дата звернення 29.07.2024)].

Стаття надійшла до редакції 03.09.2024

Sokolov-Rudakov D. Yu.

Department of Journalistic and International Affairs
Private Higher Educational Institution «Kyiv University of Culture»
Chyhorina Str., 20, Kyiv, 01042, Ukraine

COLLECTIVE SECURITY WITH NON-COLLECTIVE FUNDS: EUROPE'S SUICIDAL RELUCTANCE TO PAY FOR ITS OWN SECURITY

Summary

The article investigates and compares the contributions of NATO member states to the collective security of the organization, particularly concerning military expenditures over different periods of time. The study examines the ratio of military spending between the United States and other NATO member countries by analyzing NATO's official documentation on the military expenditures of member states across various periods of the Alliance's existence and comparing the obtained results. Open datasets related to the GDP of NATO countries, the ratio of GDP indicators of Alliance countries, and the proportionality of contributions to security through military spending were analyzed. The study compares the GDP ratios of individual NATO member states relative to the total GDP of all NATO countries, demonstrating the disproportionate contribution of the United States to the collective security of the entire Alliance. Publications from think tanks and media outlets, such as the Council on Foreign Relations, Atlantic Council, CNN, and Politico, were analyzed. The study proves the critical security dependence of European NATO members on the military presence and economic power of the United States. Analytical tools were used to construct graphs that clearly illustrate the ratio of military expenditures of NATO states in absolute terms relative to GDP. The research results suggest that European countries are neglecting their obligations to ensure and maintain NATO's collective security, particularly in the matter of financing their own military capabilities. Examples of European countries that have not ignored their NATO obligations regarding military spending—specifically, the Baltic states and Poland—are provided. The article concludes with the fallacy of such policies and the necessity for European NATO members to increase their level of military spending in the face of the threat of military aggression against the Euro-Atlantic region from the Russian Federation.

Key words: NATO, GDP, defense expenditures, USA, ratio.